სისხლისსამართლებრივი დევნის დამთავრება გამოძიების სტადიაზე

გივი აბაშიძე
სამართლის დოქტორი

სისხლის სამართლის საპროცესო პრაქტიკისათვის არანაკლებ მნიშვნელოვანია საკითხი, თუ როდის ითვლება დამთავრებულად სისხლისსამართლებრივი დევნა გამოძიების სტადიაზე. როგორც წესი, გამოძიების დამთავრება ეს არის გამოძიების სტადიაზე სისხლის სამართალწარმოების დასრულების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპი.

საპროცესო კანონმდებლობით, გამოძიება მთავრდება პროკურორის მიერ სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ან შეჩერების შესახებ შესაბამისი საპროცესო დოკუმენტის გამოტანით ან საქმის სასამართლოში წარმართვით.

გამოძიების პროცესში, შესაძლებელია, ადგილი ჰქონდეს ისეთ გარემოებებს, რომლებიც აბრკოლებენ გამოძიების დამთავრებას და იწვევს საქმის წარმოების შეწყვეტას ან შეჩერებას.

კანონის თანახმად, სისხლის სამართლის საქმის წარმოება მთავრდება სასამართლოს მიერ განაჩენის გამოტანით, რომელიც შეიძლება გასაჩივრდეს ზემდგომ ინსტანციებში, ანუ საქმის წარმოება შეიძლება გაგრძელდეს და დასრულდეს საბოლოოდ სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში. მაგრამ, ცალკეულ შემთხვევაში, სისხლის სამართლის საქმემ დასრულებული სახე შეიძლება მიიღოს გამოძიებაშიც. აქედან გამომდინარე, როგორც ზემოთ აღინიშნა, გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტა წარმოადგენს გამოძიების დამთავრების ერთ-ერთ ფორმას. აღნიშნული კი თავისთავად საქმეზე სისხლისსამართლებრივი დევნის დამთავრების ერთ-ერთ პირობაა.

სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და გამოძიების შეწყვეტის საფუძველი შეიძლება იყოს როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი, ასევე საპროცესო-სამართლებრივი ნორმები[1].

მატერიალურ-სამართლებრივს მიეკუთვნება ისეთი ნორმები, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, დანაშაულის ფაქტს ან კონკრეტული დანაშაულისათვის სასჯელის გამოყენებას.

ასეთი საფუძვლებია სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების არარსებობა, როცა ქმედება არ არის მართლსაწინააღმდეგო, თუ ახალი კანონი აუქმებს ქმედების დანაშაულებრიობას, არაკონსტიტუციურად არის ცნობილი კანონი, რომელსაც ემყარება ბრალდება, თუ გასულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით დადგენილი სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადა, ასევე, თუ გამოცემულია ამნისტიის აქტი, რომელიც პირს ათავისუფლებს ჩადენილი ქმედებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან, დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღების, ქმედითი მონანიების გამო, ასევე, როცა პირს არ მიუღწევია იმ ასაკისათვის, რომლიდანაც დგება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

საპროცესო-სამართლებრივი ნორმებია ისეთი გარემოებები, რომლებიც ხელს უშლის საქმის გამოძიებას. კერძოდ, როცა არსებობს სასამართლოს კანონიერი ძალაში შესული განაჩენი იმავე ბრალდების გამო ან/და სასამართლოს განჩინება იმავე ბრალდებით სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის თაობაზე, პროკურორის დადგენილება სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და გამოძიების შეწყვეტის შესახებ და თუ პროკურორი სსს კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით უარს ამბობს ბრალდებაზე.

სისხლისსამართლებრივი დევნის და გამოძიების შეწყვეტის საფუძვლები ჩამოყალიბებულია სსს კოდექსის 105-ე მუხლში. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე განვიხილოთ.

უპირველესი საფუძველი, რის გამოც საქმეზე გამოძიება და სისხლისსამართლებრივი დევნა უნდა შეწყდეს, არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების არარსებობა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიღების შემთხვევაში გამომძიებელი, პროკურორი ვალდებული არიან დაიწყონ გამოძიება. თუ გამოძიების შედეგად დადგინდა, რომ ადგილი არ ჰქონია დანაშაულს, ანუ დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნებიდან ერთ-ერთი რომელიმე არ არის სახეზე, მაშინ საქმეზე გამოძიება და სისხლისსამართლებრივი

[1] სისხლის სამართლის პროცესი. კერძო ნაწილი, თბილისი 2008 წელი. გვ. 102.

დევნა უნდა შეწყდეს.

პრაქტიკაში არცთუ იშვიათია შემთხვევები, როცა გამოძიების პროცესში დგინდება პირის უდანაშაულობა კონკრეტულ ქმედებაში, როცა საქმეზე ამოწურულია ყველა შესაძლებელი და დამატებითი მტკიცებულებების მოპოვების საშუალება პირის გამოაშკარავებისა და მისი დანაშაულში მხილებისათვის. ეს გარემოებებიც, საპროცესო კანონმდებლობიდან გამომდინარე, ავალდებულებს პროკურორს ამავე სტადიაზე მიიღოს შესაბამისი სამართლიანი გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმის ან დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ.

დანაშაულის შესახებ შემოსული ინფორმაციის შემოწმების დროს, აუცილებელია გაირკვეს, არის თუ არა მართლსაწინააღმდეგო კონკრეტული ჩადენილი ქმედება, რადგან მართლწინააღმდეგობა დანაშაულის შემადგენლობის ერთ-ერთი აუცილებელი ნიშანია. როცა დანაშაულის შესახებ შემოსული შეტყობინების შემოწმებით დადგინდება, რომ განცხადებაში მითითებულ კონკრეტულ ქმედებას ნამდვილად ჰქონდა ადგილი, მაგრამ იგი ჩადენილია მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავ ისეთ გარემოებებში, როგორიც არის აუცილებელი მოგერიების, უკიდურესი აუცილებლობის, დამნაშავის შეპყრობის, მართლზომიერი რისკის ან სხვა ისეთი გარემოებების არსებობისას, რომლებიც მითითებულია სისხლის სამართლის კოდექსში, მაგრამ სავსებით აკმაყოფილებს ამ ქმედების მართლზომიერების პირობებს, გამოძიება და სისხლისსამართლებრივი დევნა უნდა შეწყდეს.

საქართველოს კანონმდებლობით, როგორც წესი, დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ გამოიყენება ის კანონი, რომელიც მოქმედებდა დანაშაულის ჩადენის დროს. მაგრამ, საქართველოს სს კოდექსის მე-3 მუხლის თანახმად, დაშვებულია გარკვეული გამონაკლისი ამ მიმართულებით და სისხლის სამართლის კანონს გააჩნია უკუძალა იმ შემთხვევაში, როცა ის აუქმებს ქმედების დანაშაულებრიობას ან ამსუბუქებს სასჯელს. ე. ი. ახალი კანონის მოქმედება ვრცელდება იმ დანაშაულებზე, რომლებიც ჩადენილი იქნა მის მიღებამდე. ამ შემთხვევაშიც კონკრეტულ საქმეზე როგორც გამოძიება, ასევე სისხლისსამართლებრივი დევნა უნდა შეწყდეს.

გამოძიებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს ისეთი გარემოება, როცა არაკონსტიტუციურად არის ცნობილი ის კანონი, რომელსაც კონკრეტულ შემთხვევაში ემყარება ბრალდება.

საქართველოს სს კოდექსის 71-ე მუხლით გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო. შესაბამისად, სსს კოდექსი ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტას საქართველოს სს კოდექსით დადგენილი სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო.

საერთოდ, ხანდაზმულობა გულისხმობს დანაშაულის ჩადენის შემდეგ გარკვეული ვადების გასვლას, რაც დადგენილია სისხლის სამართლის კანონით.

ხანდაზმულობის ვადა გამოიანგარიშება დანაშაულის ჩადენის დღიდან პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემამდე.

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონი ითვალისწინებს ხანდაზმულობის ვადის დინების შეჩერებას, თუ დამნაშავე დაემალა გამოძიებას ან სასამართლოს. ამ შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადის დინება განახლდება დამნაშავის დაკავების ან ბრალის აღიარებით გამოცხადების მომენტიდან. ხანდაზმულობის ვადის დინება შეჩერდება აგრეთვე იმ ვადით, რა დროშიც პირს იცავს იმუნიტეტი.

სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტა დასაშვებია აგრეთვე ამნისტიის აქტის საფუძველზე. როგორც წესი, ამნისტიის აქტის საფუძველზე მხოლოდ იმ ბრალდებულის მიმართ წყდება სისხლისსამართლებრივი დევნა, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა ამნისტიის აქტის კანონიერ ძალაში შესვლამდე. ამნისტიის აქტის საფუძველზე სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტისათვის აუცილებელია თვით ბრალდებულის თანხმობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ ბრალდებულს არ სურს ამნისტიის აქტის საფუძველზე გათავისუფლდეს, რადგან თვლის, რომ ის უდანაშაულოა და ითხოვს სრულ რეაბილიტაციას გამართლების სახით, ასეთ შემთხვევაში საქმეზე წარმოება არ წყდება, სამართლწარმოება გრძელდება და ის გამამართლებელი ან გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანით მთავრდება.

გამოძიების შეწყვეტის ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის არდაწყების ან შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველია ასევე იმავე ბრალდების გამო სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის ან/და იგივე ბრალდებით სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის თაობაზე სასამართლოს განჩინების არსებობა. ამ გარემოების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ დანაშაულებრივი ქმედებისათვის პირი არ შეიძლება ორჯერ იქნას მიცემული სისხლის სა-

მართლის პასუხისგებაში და მას განმეორებით დაედოს მსჯავრი ერთი და იგივე დანაშაულისათვის, რაც განსაზღვრულია საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-4 პუნქტის მიხედვით.

სისხლისსამართლებრივი დევნა და გამოძიება უნდა შეწყდეს ასევე იმ შემთხვევაშიც, თუ კონკრეტულ საქმეზე არსებობს პროკურორის დადგენილება სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და გამოძიების შეწყვეტის შესახებ, რომელიც არ არის გაუქმებული. ამ საფუძვლით სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ თუ ადრე წარმოებულ სისხლის სამართლის საქმეზე არსებობს პროკურორი დადგენილება სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და გამოძიების შეწყვეტის შესახებ და ამის შემდეგ იმავე დანაშაულებრივ ფაქტზე და იმავე ბრალდების საქმეზე განმეორებით შემოვა შეტყობინება დანაშაულის ფაქტთან ან მის ჩამდენ პირთან დაკავშირებით, ზემოთ აღნიშნული მოტივით სისხლისსამართლებრივი დევნა უნდა შეწყდეს.

როგორც აღინიშნა, პროკურორი არის სისხლისსამართლებრივი დევნის სუბიექტი, რომელიც მოქმედებს რა სახელმწიფოს სახელით, მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას. სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა პროკურორს აძლევს უფლებას სსს კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით უარი თქვას ბრალდებაზე. პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმა გამოძიების და სისხლისსამართლებრივი დევნის გაგრძელებაზეც უარის თქმას ნიშნავს, რადგან არ არსებობს სისხლისსამართლებრივი დევნის საგანი – ბრალდება. ამ მოტივით სისხლისსამართლებრივი დევნაც უნდა შეწყდეს.

სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველია, აგრეთვე, დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება. საქართველოს სს კოდექსის 21-ე მუხლით გათვალისწინებულია დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება, რომლის თანახმად, პირს არ დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თუ მან დანაშაულის დამთავრებაზე ნებაყოფლობით და საბოლოოდ აიღო ხელი.

საქართველოს სს კოდექსის 68-ე მუხლით გათვალისწინებულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება ქმედითი მონანიების გამო. ამ ნორმით, კანონმდებელი განსაზღვრავს, რომ ის, ვინც პირველად ჩაიდინა დანაშაული, რომლისთვისაც ამ კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება სამი წლით თავისუფლების აღკვეთას, შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ნებაყოფლობით გამოცხადდა ბრალის აღიარებით, ხელი შეუწყო დანაშაულის გახსნას და აანაზღაურა ზიანი.

ქმედითი მონანიების გამო, რაშიც იგულისხმება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 68-ე და 322-ე მუხლები და იმავე კოდექსის 203-ე, 221-ე, 223-ე, 236-ე, 260-ე, 323-ე, 339-ე, 370-ე, 371-ე, 375-ე, 388-ე და 389-ე მუხლების შენიშვნებით გათვალისწინებული შემთხვევები, პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა უნდა შეწყდეს.

სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველია ასევე ვითარების შეცვლა. სისხლის სამართლის კანონის თანახმად, დანაშაულის ჩამდენი პირი შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ დადგინდება, რომ ვითარების შეცვლის გამო ქმედებისათვის სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება მიზანშეუწონელია. ვითარების შეცვლა შეეხება კონკრეტულ დანაშაულებრივ ქმედებას და არა დამნაშავის პიროვნებას.

ზემოთ ჩამოთვლილი შემთხვევების გარდა, სისხლისსამართლებრივი დევნა არ უნდა დაიწყოს, ხოლო დაწყებული დევნა უნდა შეწყდეს აგრეთვე, თუ პირს არ მიუღწევია იმ ასაკისათვის, რომლიდანაც დგება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა; პირი დანაშაულის ჩადენისას შეურაცხი იყო, რაც დადასტურებულია სახელმწიფო სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნით; ბრალდებული გარდაიცვალა; საქართველოს სს კოდექსის 322[1] (ოკუპირებულ ტერიტორიებზე შესვლის წესის დარღვევა), 344-ე (საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის უკანონოდ გადაკვეთა) და 362-ე (ყალბი დოკუმენტების, ბეჭდის, შტამპის ან ბლანკის დამზადება, გასაღება ან გამოყენება) მუხლებით გათვალისწინებული ქმედება ჩადენილია პირის მიერ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 143[1] (ადამიანთა ვაჭრობის - (ტრეფიკინგის) ან/და 143[2] (არასრულწლოვანთა ვაჭრობის) მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულში დაზარალებულად ყოფნის გამო.

გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის და შეჩერების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს პროკურორი დადგენილებით. ეს დადგენილება სასამართლოში არ საჩივრდება. იგი დაზარალებულმა შეიძლება ერთჯერადად გაასაჩივროს ზემდგომ პროკურორთან.

სსს კოდექსის 167-ე მუხლში ჩამოყალი-

ბებულია სისხლისსამართლებრივი დევნის შეჩერების საფუძვლები, რომლის თანახმად, სისხლისსამართლებრივი დევნა უნდა შეჩერდეს თუ: საქართველოს პარლამენტმა, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარემ თანხმობა არ მისცეს შესაბამისად საქართველოს პარლამენტის წევრის, სახალხო დამცველის, საქართველოს კონტროლის პალატის თავმჯდომარის, მოსამართლის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემაზე იმ ვადით, რა ვადაშიც პირს იცავს იმუნიტეტი; დაისვა უცხოელისათვის იმუნიტეტის ჩამორთმევის საკითხი – საკითხის დასმის დღიდან მის ოფიციალურად გადაწყვეტამდე; საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 143[1] ან/და 143[2] მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულში დაზარალებული პირის მიმართ – მოსაფიქრებელი ვადის განმავლობაში; კანონის კონსტიტუციურობის თაობაზე სასამართლომ მიმართა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს – მიმართვის დღიდან საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე.

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონში აღნიშნულ ამ გარემოებათაგან, კანონის კონსტიტუციურობის თაობაზე სასამართლოს მიერ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მიმართვის გარდა, ერთ-ერთის არსებობის შემთხვევაში, პროკურორს გამოაქვს დადგენილება სისხლისსამართლებრივი დევნის შეჩერების შესახებ, რომელიც უნდა იყოს მოტივირებული, დასაბუთებული და გამომდინარეობდეს საქმის იმ კონკრეტული გარემოებებიდან, რაც სისხლისსამართლებრივი დევნის შეჩერების საფუძველია.

ამრიგად, გამოძიების სტადიაზე, გამოძიების დამთავრება მოიცავს სისსხლისსამართლებრივი დევნის დამთავრებასაც. ე. ი. პროკურორის მიერ სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიების ან/და დევნის შეწყვეტის ან შეჩერების შესახებ შესაბამისი საპროცესო დოკუმენტის მიღებით და საქმის სასამართლოში წარმართვით, პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა მთავრდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. თბილისი. 2010
2. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება 181, „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ“, ქ. თბილისი, 2010 წლის 8 ოქტომბერი.
3. სისხლის სამართლის პროცესი. კერძო ნაწილი, თბილისი, 2008 წელი
4. ი. გაბისონია. პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში. თბილისი. 1999 წ.

THE COMPLETION OF CRIMINAL PROSECUTION AT AN INVESTIGATION STAGE

GIVI ABASHIDZE -
Doctor of Law

In given article is considered criminal prosecution as one of the major stages of completion of criminal proceedings at an investigation stage. The basis of completion and the termination of investigation or criminal prosecution are transferred by the public prosecutor on the basis of criminal case.